

enim Scriptura *decorem sanctitatis* ipsum sanctuarium, quod esset decore et sanctitate plenum.

Vers. 9.

9. **COMMOVEATUR A FACIE EIUS UNIVERSA TERRA: DICITE IN GENTIBUS, QUIA DOMINUS REGNAVIT.**

Hactenus quasi longe praevidit regnum Messiae, et hortatus est predicatores ad annuntiandum, et populos ad recipiendum novum regem; nunc quasi propius intueatur, et ipsum venientem cernat, spiritu exultat, et hortatur ad venerationem et laetiam, non solum gentes, sed etiam terram, cœlum, maria, arbores ipsas: non quod ista sensu predicta sint, sed ut declaret affectum suum et universalem laetiam, quæ in toto mundo futura erat in adventu Christi. Quamvis autem aliqui hæc referant ad secundum adventum, quando venit iudicare vivos et mortuos: alii ad primum adventum, « quando venit querere, et salvum facere quod perierat, » Luc. xix, tamen sancti Patres Hieronymus et Augustinus, nec non greci scriptores, Theodorius et Euthymius, ad utrumque adventum referunt, quod et nobis probabilis esse videtur. Ait igitur: « Commoveatur a facie eius universa terra, » id est, commoveantur commotione timoris et reverentiae omnes habitatores terræ ante faciem Domini venientis. In hebreo est, *proeat a facie eius omnis terra*, ubi numerus multitudinis indicat, per terram non intelligi elementum terræ, sed habitantes in terra. « Dicite in gentibus, quia Dominus regnavit, » id est, ut commoveatur terra, prædicatè gentibus omnibus, quod Dominus adveniens regnum suum auspicatus est. Intelligitur autem nomine *regni*, regnum spirituale, quo regnat per fidem in cordibus hominum: semper enim Deus regnat in cœlo, et in terra regno potentiae et majestatis; sed per fidem regnare cepit in gentibus ab adventu Messiae, antea siquidem diabolus regnabat per errores idololatriæ, unde et Dominus Joen. xii ait: « Nunc princeps hujus mundi ejicietur foras. » S. Augustinus legit, *quia Dominus regnavit a ligno*; quam lectionem fuisse olim in Septuaginta virorum interpretatione, et ab Hebræis fuisse abrasam et sublatam, testatur S. Justinus in *Dialog. cum Tryphone*; et Fortunatus in hymno, qui ab Ecclesia frequentatur tempore Passionis, ex hac lectione accepit illud:

Impleta sunt quæ concinit
David *fidei carmine*,
Dicens in nationibus:
Regnavit a ligno Deus.

Quamvis autem hæc lectio optimum sensum habeat, tamen in libris grecis hodie non habetur, nec habebatur tempore S. Hieronymi, Theodori et Euthymii, ut ex eorum Commentariis perspicuum est: nec habetur in codicibus hebraicis, nec in editione latina Vulgata.

Vers. 10.

10. **Etenim correxit orbem terræ, qui non**

commovebitur; iudicabit populos in æquitate.

Hoc regnum merito convenire Christo probat duplici ratione: primum, quia ipse est, qui cum in forma Dei esset, orbem terrarum condidit, confirmavit et stabilivit, ut commoveri non posset; justum enim est ut ipse regnet in terra, qui terram ipsam condidit. In hebreo est *תָּרַן*, a verbo *רָן*, quod est *stabilire, firmare, dirigere*, et hoc idem verbum habetur in *Psalm. xcii*, ubi legitur: « Etenim firmavit orbem terræ, qui non commovebitur. » Itaque potest referri hæc pars versiculi ad creationem mundi: et tunc *correxit* idem erit, quod ita directe fundavit, ut nutare non possit; potest etiam idem verbum exponi de correctione morum per optimas leges et instituta, et tunc sensus erit, Christum jure ac merito regnare debere in orbe terrarum, quia orbem terræ nutantem ob pravas institutiones gentilium ita correxit per legem suam Evangelicam, quæ prohibet omnia vitia, ut jam commoveri non possit, si leges illas sequatur et observet. Unicum enim Domini preceptum de dilectione, si observetur, totum orbem terrarum corrigit, et in summa pace constituit. Secunda ratio est in verbis sequentibus: « Iudicabit populos in æquitate, » id est, non solum correxit orbem terræ sanctissimis legibus suis, sed etiam tempore suo iudicabit orbem justissime: tribuet enim illis, qui legem Evangelii servaverint, amplissima præmia; et illis, qui servare noluerint, justissimas penas.

11. **Lætentur cœli, et exultet terra; commoveatur mare, et plenitudo ejus: gaudebunt campi, et omnia quæ in eis sunt.**

12. **Tunc exultabunt omnia ligna sylvarum a facie Domini, quia venit, quoniam venit iudicare terram.**

Excitat ad lætiam omnes res creatas propter adventum Domini, tum primum, tum secundum. Primus enim adventus omnia consecravit; secundus omnia glorificabit: « Nunc enim omnis creatura ingemiscit, et parturit subjecta corruptioni, sed postmodum liberabitur a servitute corruptionis in libertatem gloriæ filiorum Dei, » ut dicitur *ad Rom. viii*: « Lætentur ergo cœli, et exultet terra, » quæ sunt partes mundi principales; « commoveatur etiam mare » motu exultationis, « et plenitudo ejus, » id est, omnia quæ continentur in eo, sive pisces. « Gaudebunt campi, et omnia quæ in eis sunt » id est, sic erit, ut optavi, nam optavi, ut terra exultaret; ipsa vero omnino exultabit, quia « gaudebunt campi, et omnia quæ in eis sunt, » sive pecora, sive plantæ: imo etiam « ipsa ligna sylvarum, » quantumvis sterilia et inculca, exultabunt a facie Domini, ad præsentiam videlicet Conditoris; exultabunt autem, « quia venit Dominus, » redempturus orbem terræ in misericordia, et quoniam iterum venit iudicare orbem

terre in justitia. Sic enim exponunt S. Hieronymus, S. Augustinus, Theodoretus et Euthymius, qui referunt illud, « quia venit, » ad primum adventum; illud, « quoniam venit iudicare terram, » ad secundum adventum. Sed si magis placeat juxta morem hebraicum, utrumque referre ad iudicium, quæ est simplicior et fortasse magis literalis expositio, tunc dicendum erit iudicium novissimum fore simul, et terribile, et lætissimum; terribile impiis, lætissimum justis. Nam ea de causa in Scripturis nunc describitur, ut quid lugubre, horrois et timoris plenum, juxta illud *Luc. xxi*: « Erunt signa in sole, et luna, et stellis, et in terris pressura gentium præ confusione sonitus maris, et fluctuum, arescentibus hominibus præ timore, et expectatione quas superveant universo orbi: nam et virtutes cœlorum movebuntur; » nunc vero describitur, ut quid jucundum et lætum, propter gloriam electorum, quæ redundabit in ipsum cœlum, et terram, et maria quæ renovabuntur, et statim omnino meliorem acquirunt; unde dicitur paulo infra in eodem loco Evangelii: « His autem fieri incipientibus, respicite, et levate capita vestra, quoniam appropinquat redemptio vestra. »

Judicium
in timore
terribili
et lætissimum.

Vers. 13.

13. **Judicabit orbem terræ in æquitate, et populos in veritate sua.**

Concludit prædicans quale futurum sit iudicium: « Iudicabit, inquit, orbem terræ in æquitate, » id est, in justitia; id enim sonat vox hebraica *בְּצֶדֶק*, et græca *δικαιοσύνη*; proinde non est accipienda hoc loco *æquitas* proprie, sed pro vera justitia. Repetit et declarat hoc ipsum, cum addit: « Et populos in veritate sua, » ubi quod dixerat, « iudicabit orbem terræ, » explicat enim dicit: « Iudicabit populos; » non enim terram ipsam, sed populos habitantes in ea iudicabit. Quod autem dixerat, « in æquitate, » explicat, cum dicit, « in veritate sua, » id est, in ea veritate, et fidelitate, quæ semper adimplet quod promisit; promisit autem se redditurum unicuique secundum opera sua, non accepturum personas, juste denique iudicaturum. Hoc igitur modo iudicabit, et non aliter. Hæc certe sententia debet somnum et torporem mortalium excutere, neque, quia differtur iudicium, et Deus interim patienter agit, credere debemus, iudicium non esse futurum. Qui enim tam multa promisit antequam fierent, et reipsa præstitit, non decipit nos in hoc uno, quod tantum momenti est. An vero, inquit S. Augustinus, exhibuit nobis Deus omnia quæ promisit, et de solo die iudicii nos fefellerit? Vide explicationem S. Augustini ad *Psalmum lxxviii*, prope finem, ubi copiose de hac re tractat.

Torper
hominum
ante iudicium
accendi
debet.

PSALMUS XCVII

SECUNDUM HEBRÆOS.

V. v. — *Hæc David, 1. Quando terra ejus restituta est.*

V. s. h.

Dominus regnavit, exultet terra: lætentur insulae multæ.

2. Nubes et caligo in circuitu ejus: justitia et iudicium correctio sedis ejus.

3. Ignis ante ipsum præcedet, et inflammabit in circuitu inimicos ejus.

4. Illuxerunt fulgura ejus orbi terræ: vidit, et commota est terra.

5. Montes sicut cera fluxerunt a facie Domini: a facie Domini omnis terra.

6. Annuntiaverunt cœli justitiam ejus, et viderunt omnes populi gloriam ejus.

7. Confundantur omnes qui adorant sculptilia, et qui gloriantur in simulacris suis.

Adorate eum, omnes angeli ejus. 8. Audivit, et lætata est Sion:

Et exultaverunt filiae Judæ, propter judicia tua, Domine.

Dominus regnavit, exsulet terra: lætabuntur insule multæ.

Nubes et caligo in circuitu ejus: justitia et iudicium firmamentum solii ejus.

Ignis ante faciem ejus ibit, et exuret per circuitum hostes ejus.

Apparuerunt [*h. illuxerunt*] fulgura ejus orbi: vidit, et contremuit terra.

Montes sicut cera tafebantur a facie Domini: a facie dominantis omnis terra [*al. orbis*].

Annuntiaverunt cœli justitiam ejus, et viderunt omnes populi gloriam ejus.

Confundantur universi qui serviunt sculptili, qui gloriantur in idolis:

Adorate eum, omnes dii.

Audivit, et lætata est Sion: et exsultaverunt filiae Judæ, propter judicia tua, Domine.

9. Quoniam tu Dominus altissimus super omnes terras : nimis exaltatus es super omnes deos.

10. Qui diligitis Dominum, odite malum : custodit Dominus animas sanctorum suorum, de manu peccatoris liberabit eos.

11. Lux orta est justo, et rectis corde lætitia.

12. Lætamini, justi, in Domino, et confitemini memoriæ sanctificationis ejus.

Tu enim Dominus excelsum super omnem terram : vehementer elevatus es super omnes [al. universos] deos.

Qui diligitis Dominum, odite malum : custodit animas sanctorum [h. misericordiam] suorum, de manu impiorum eruet eos.

Lux orta [h. seminata] est justo, et rectis corde lætitia.

Lætamini, justi, in Domino, et confitemini memoriæ sanctæ ejus.

Argumentum. — Ejusdem fere argumenti hic Psalmus est cum superiore. Multa, ut in illo, sumpta ab aliis Psalmorum scriptoribus. Suspiciatur Rosenmullerus, sicut precedentes duos Psalmos, ita hunc etiam et seqq. usque ad ei, occasione secundi templi factos, vel potius hinc accommodatos fuisse. Ceterum strophe due : vers. 1-6, Jova totius terre est Dominus augustissimus, potentissimus, justissimus; vers. 7-12, frustrantur spe sua, quicumque confidunt diis fictitiis, cum summa omnium qui Jove presidio utuntur lætitia.

1. Dominus regnat : exsulet terra, lætentur insulæ multe.
2. Nubes et caligo sunt circum eum, jus et justitia sunt fundamentum solii ejus.
3. Ignis eum antecedit, et consumit circumcirca hostes ejus.
4. Illustrant fulgura ejus orbem : videt, et contremiscit terra.
5. Montes ut cera liquescunt coram Jova, coram Domino totius terræ.
6. Nuntiant cœli justitiam ejus, et vident omnes populi gloriam ejus.
7. Pudore afficiuntur omnes qui colunt simulacra, qui gloriantur vanis (fictitiis) diis; prosternant se illi (Jovæ) omnes dii (fictitii).
8. Audit et lætatur Sion, et exsultant filie (urbes et oppida) Judæ, propter judicia tua, Jova.
9. Nam tu, Jova, altissimus es super omnem terram, nimis (valde) exaltatus super omnes deos.
10. Qui diligitis Jovam, odio habete malum, custodit (Jova) animas piorum suorum, de manu impiorum eripit eas.
11. Lux (felicitas) sata (parata) est justo, et rectis corde lætitia.
12. Lætamini, justi, in (seu de) Jova, et celebrate nomen ejus : actum.

NOTE.

Vers. 1. *Insulæ* : hoc verbo remotissimi populi significantur : cf. Ps. lxxii, 10. — Vers. 2. *Nubes*, etc. : cf. xviii, 10, 12. — Vers. 6. *Coli*, colites. Alii sensu eodem, quo dicitur : *Fama super æthera notus, su-*

blimi ferioi vertice sidera. — Vers. 7. *Afficiuntur*, vel *afficiuntur*, spe sua excidunt. — Vers. 8. *Propter judicia*, etc., quod iuse ac nostræ causæ te vindicem præbes. — Pro *sata est*, Hengstenberg vertit *spargitur*, quod aptius luci convenit.

BELLARMINI EXPLANATIO.

PSALMUS XCVI.

TITULUS ET ARGUMENTUM.

Hinc David, quando terra ejus restituta est.

Hunc titulum non habent hebraici codices, proinde vel excidit incuria scriptorum, vel eum addiderunt Septuaginta Interpretes : habetur enim in grecis et latinis editionibus, et ab antiquis Patribus exponitur. Et quamvis in libris grecis *καταρτα* non sit proprie *restituta*, sed *constituta*, tamen idem est sensus; cum enim restituta fuit terra Davidi, quam et Absalon filius absterat, tunc ipsa terra *constituta* fuit, id est confirmata et stabilita, quæ antea quodam modo fluctaverat; vocatur enim terra hoc loco possessio terre, sive regnum terrenum. Sed non videtur Psalmus ad litteram intelligendus de restitutione, aut constitutione regni Davidis : nihil enim ejusmodi in Psalmo legitur, sed videtur sanctus Propheta occasione terræ a se recuperatæ, Spiritu Sancto afflatus, cœcivisse restitutionem et constitutionem perfectam Ecclesie, quæ futura est post ultimum judicium, quando remotis persecutionibus omnibus, et omnibus inimicis Christi sub pedibus ejus constitutis, Ecclesia pace perpetua et tranquillitate fruatur, et Christus ipse pacifice in universa creatura regnabit.

EXPLICATIO PSALMI.

Vers. 1. 1. DOMINUS REGNAVIT, EXSULET TERRA; LÆTENTUR INSULÆ MULTÆ.

Duobus modis ad litteram potest hic Psalmus exponi : primum, de regno Dei absolute; deinde de regno Christi post resurrectionem, ut exponunt Augustinus, Theodoretus, Euthymius. Juxta priorem intelligentiam hic sensus erit : « Dominus regnavit, » id est, Dominus Deus est verus et supremus rex, et omnes alii reges servi ejus sunt; ideo « exsulet terra, lætentur insulæ multe, » id est, exultent et lætentur omnes habitantes orbem terrarum, sive habitent continentem terram, sive insulas : quæ plurimæ sunt in mari : quia si forte opprimantur a regibus terrenis, non deerit illis Dominus, qui rex est supremus, et inferiores reges nullo negotio coercere, et in ordinem redigere potest. Juxta posteriorem intelligentiam hic sensus erit, Dominus Christus, qui aliquando humilis ante reges judicandus stetit, jam regnavit, quia « data est ei omnis potestas in cœlo et in terra, » *Math.* xxviii, ut jam nulli potestati nec de jure, nec de facto subiciatur; sed omnibus præsit, ut « Princeps regum terræ, et Rex regum, ac Dominus dominantium : » ideo « exsulet terra, et lætentur insulæ multe, » quia Dominus, qui regnum mundi adeptus est, *Apoc.* xvii, frater noster est dignatione, quamvis et Deus noster sit creatione, et Dominus redemptione.

Vers. 2. 2. NUBES, ET CALIGO IN CIRCUITU EJUS, JUSTITIA ET JUDICIUM CORRECTIO SEDIS EJUS.

Juxta priorem sensum explicatur natura Dei, qui cum invisibilis sit, tamen gubernat et regit

mundum visibilem summa justitia. « Nubes et caligo in circuitu ejus, » id est, Dominus rex nosler invisibilis est, « quia lucem habitat inaccessibilem, » *1 Timoth.* vi; et similis est soli, qui quando nube et caligine tectus est, non potest videri, et tamen lumen et calorem ejus sentimus. Sic in *Psalm.* xvii describitur Deus : « Posuit, inquit, tenebras latibulum suum, in circuitu ejus tabernaculum ejus, tenebrosa aqua in nubibus aeris, » Sic in monte Sina apparuit tectus nubibus et caligine, ut dicitur *Exod.* xx. « Justitia et judicium correctio sedis ejus, » id est, quamvis invisibilis sit, vere tamen adest, et judicat populos justissimo judicio. Illud, *correctio*, potuisset etiam verti *firmamentum*, ut vertit S. Hieronymus; nec non *stabilitas, rectitudo, preparatio*, ut alibi vertunt fidem Septuaginta Interpretes : nam hæc omnia significat vox hebraica כסו, a verbo כן, ut diximus in explicatione Psalmi superioris. Itaque illud, *correctio*, significat hoc loco rectitudinem, sive directionem, ut sensus sit : Rectitudo, sive directio sedis Dei consistit in justitia et judicio; rectissima enim est potestas judiciaria Dei, quæ per sedem significatur, quia Deus semper juste judicat, nec potest ullo modo injuste judicare, cum sit ipsa sapientia et justitia : est autem hoc proprium Dei; nam sedes aliorum regum non caret obliquitate aliqua, cum facile illis error obrepit, vel ex ignorantia, vel ex falsa informatione, vel ex passione. Juxta posteriorem sensum, significatur adventus Christi ad judicium : « Veniet enim in nubibus cœli, » splendore magno circumdatus, ut ipse dixit in Evangelio *Math.* xxv et xxvi, et ut Joannes scripsit *Apocal.* xi.

Vers. 3. 3. IGNS ANTE IPsum PRÆCEDET, ET INFLAMMAT IN CIRCUITU INIMICOS EJUS.

Juxta priorem sensum significatur admirabilis potentia, efficacitas et celeritas punitionis, quam Deus exercet in impios, quando vult eos punire in hoc mundo. « Ignis ante eum præcedet, » id est, quodcumque voluerit judicare et punire impios, ignem a sede sua emittet, id est, virtutem efficacissimam et velocissimam, que subito « inflammabit » et consumet « in circuitu, » undique, ut non sit ullum effugium, « omnes inimicos ejus. » Potest etiam per ignem intelligi Angelorum ministerium; nam, ut dicitur in *Psalm.* ciii: « Facit Angelos suos spiritus, ministros suos ignem urentem. » De hoc igne dicitur in *Psalm.* xvii: « Ignis a facie ejus exarsit; » et *Daniel.* vii: « Fluvius igneus, rapidusque a facie ejus egrediebatur. » Juxta sensum posteriorem significatur ignis ille, qui præbit ante Judicium, et comburet omnia que in terra sunt, homines, domos, hortos, vineas, animantia, et cetera: de qua re scribit apostolus Petrus in II *Epist.* cap. ultimo: « Quem admodum tempore Noe mundus aquis inundatus perit, ita in adventu Christi ad Judicium, terra, et omnia que in ea sunt, igni exurenda, » et consumenda esse. Quod autem dicit Psalmus, solos inimicos Dei illo igne inflammandos, ideo dicit, quia solis impii ignis ille nocebit, quippe qui thesaurum suum et cor suum habent in terra. Illi enim molestissime ferent, per ignem illum occidi, et absumi opes omnes terrenas quas diligebant; justis autem non nocebit, quia bona terrena jam speraverant, seque ad meliora transferri per mortem videbant.

Vers. 1. 4. ILLUXERUNT FULGURA EJUS ORBI TERRÆ: VIDIT, ET COMMOTA EST TERRA.

Juxta priorem sensum pergit David explicare potentiam Dei in impios. Deus enim non solum igne virtutis sue, aut Angelorum sanctorum, sed etiam corporalibus fulguribus terret, quando ei placet, vel etiam tanta velocitate interimit hostes, ut tela ejusmodi nulla arte præcaveri, aut repelli possint. De hoc etiam dicit in *Psalm.* xvii: « Intonuit de cælo Dominus, et Altissimus dedit vocem suam, misit sagittas suas, et dissipavit eos, fulgura multiplicavit, et conturbavit eos; » ait igitur: « Illuxerunt fulgura ejus orbi terre, » id est, quando placuit illi, in promptu habuit sagittas fulgurum jacere, et ubi illa illuxerunt orbi terre, terra ipsa, quasi sensum haberet, et videret horrendam speciem cælestium jaculorum, tota contremuit, et tremore commota est. Est hæc poetica descriptio, qua vis maxima fulgurum demonstratur. Juxta sensum posteriorem declaratur modus quo ante judicium ignis maximus exorietur, et consumet omnia; id enim fiet per instrumenta fulgurum, quæ frequentissima erunt. Sic legitur *Sap.* v: « Ibi directæ emissiones fulgurum, et

tanquam a bene curvato arcu nubium exterminabuntur, et ad certum locum insilient. »

5. MONTES SICUT CERA FLUXERUNT A FACIE DOMINI, A FACIE DOMINI OMNIS TERRA.

Hic explicat Propheta juxta utrumque sensum potentiam Domini per effectum: et persistit in eadem similitudine ignis; quomodo enim cera non potest subsistere ante faciem ignis, quin statim liquefiat et pereat: sic montes quantumvis maximi et durissimi sint, imo omnis terra, quæ solidissima est omnium elementorum, vim divinæ potentie sustinere non posset, si Deus eam repente consumere, et ad nihilum redigere vellet. Itaque verba hujus versiculi non ita sunt accipienda, quasi reipsa montes fluxerint, sicut cera; sed quia ita feret, si Deus vellet. Alii exponunt montes fluxisse veluti ceram, per appareniam, quia visi sunt liquecere et consumi, quamvis revera non consumerentur. Alii volunt, per montes significari homines superbos, qui in judicio pre timore liquefcent instar ceræ ante faciem ignis. Illud, *omnis terra*, in greco est, *πάντα τῆς γῆς, omnis terra*, et sic legit S. Augustinus, et concordat cum hebraica lectione, quam sic reddit S. Hieronymus, *a facie dominatoris omnis terra*. Fieri potest ut nostra lectio vitio librariorum sit mutata, quod facillime contingere potuit: utique tamen sensus est verus, neque est varietas hæc alicujus momenti.

6. ANNUNTIABERUNT CÆLI JUSTITIAM EJUS, ET VIDERUNT OMNES POPULI GLORIAM EJUS.

Juxta priorem sensum « cæli annuntiaverunt justitiam ejus, » quia ex conspectu solis, et lunæ, et stellarum, et continuis conversionibus eorum, poterunt homines intelligere Deum esse moderatorem justissimum orbis terre. Sicut etiam dicitur in *Psalm.* xviii: « Cæli enarrant gloriam Dei, » et idem affirmat Apostolus *ad Rom.* i, et Sapiens in lib. *Sap.* cap. xiv. Possunt etiam per cælos annuntiatores justitie Dei, intelligi Apostoli et Prophete, ex quorum predicatione viderunt omnes populi gloriam ejus, id est, cognoverunt, vel certe cognoscere poterunt magnitudinem potentie, sapientie, bonitatis Dei, ex quibus consequitur gloria, id est, claritas nominis ejus. Juxta sensum posteriorem, significatur his verbis angelica tuba, que de cælo annuntiabit venturum Judicium mundi totius, et rigorem justitie ejus in eos, qui misericordem redemptorem suscipere noluerunt; et tunc videbunt omnes populi gloriam Domini, cum apparebit in nubibus cum omnibus Angelis in majestate sua. De hoc adventu scribit Apostolus I *Thessal.* iv: « Ipse Dominus, in jussu et voce Archangelii, et in tuba Dei descendet de cælo. » Ipse etiam Dominus *Matth.* xxiv: « Mittet, inquit, Angelos suos cum tuba et voce magna. » Et *Apocal.* i scribit Joannes: « Ecce venit cum nubibus, et videbit eum omnis oculus, et

qui eum pupugerunt. » « Annuntiabunt ergo cæli, » id est, Angeli de cælo, « justitiam ejus: » qui veniet reddere unicuique secundum opera ejus; « et tunc videbunt omnes populi, » omnes omnino nullo excepto, « gloriam ejus, » quando « omne genua flectetur ei, cælestium, terrestrium, et infernorum, » *Philip.* ii.

Vers. 7. 7. CONFUNDANTUR OMNES QUI ADORANT SCULPTILIA, ET QUI GLORIANTUR IN SIMULACRIS SUIS.

Juxta priorem sensum colligit Propheta ex jam dictis, merito confundi debere omnes idolorum cultores, cum jam satis constet unum solum esse verum Deum, qui dominatur et regnat in cælo et in terra, quique summa potentia, sapientia et justitia præditus gubernat omnia. « Confundantur omnes qui adorant sculptilia, » que dii sunt imanes, et nec se, neque alios jurare possunt; et multo magis confundantur, « qui gloriantur in simulacris, » id est, in idolis suis, cum errore decepti gloriantur in ea re, ob quam maxime erubescere deberent. Juxta sensum posteriorem, per modum imprecationis predictur confusio maxima, que operiet in die judicii omnes idololatrias: tunc enim apertissime cognoscent idola nihil fuisse, et idolorum habitatores fuisse spiritus immundos, cum quibus ad æterna supplicia damnabuntur.

Vers. 8. 8. ADORATE EUM, OMNES ANGELI EJUS: AUDIVIT ET LETATA EST SION.

Vers. 9. 9. ET EXULTAVERUNT FILIÆ JUDE PROPTER JUDICIA TUA, DOMINE.

Juxta priorem sensum, ut probet Propheta merito se dixisse: « Confundantur qui adorant sculptilia, » convertit se ad angelos, et invitat eos ad adorandum Deum; si enim angeli, qui sunt nobilissime creature, non debent adorari tanquam dii, sed ipsi Deum adorare debent, ut ejus ser: i: quanto minus demones, vel idola colenda sunt? Ipsos etiam angelos subjectos esse Deo nostro; et ideo his auditis valde letatus est, quod tantum habeat regem: « Et exultaverunt filie Jude propter judicia tua, Domine, » id est, idem populus Jude, qui et nomine Sion, et nomine filiorum Jude intelligitur, exultavit propter judicia tua, id est, quia tu Deus judicas omnes justo judicio. Juxta sensum posteriorem, demonstrat Propheta majestatem Christi venientis ad judicium, ex eo quod in judicio manifeste apparebit, Christum vere esse Deum ex ministerio, quod illi exhibebunt omnes angeli. Astabunt enim angeli, ut ministri, cum-que adorabunt, et obedient missi ab ipso ad diversa ministeria, ex quo sequetur maxima lætitia et exultatio in veris fidelibus, cum viderint tanta gloria coram toto mundo affici Dominum suum. Utitur autem Propheta apostrophe ad angelos, et quasi exhortans ad faciendum, quod sua sponte

facturos eos prævidebat. « adorate, inquit, eum, » id est, Christum pro tribunali sedentem, omnes angeli ejus. Confirmat hæc expositionem Apostolus *ad Hebr.* i, dicens: « Et cum iterum introducit primogenitum in orbem terre, dicit: Et adorant eum omnes angeli Dei. » Videtur enim Apostolus per illud, « iterum, » significare voluisse secundum adventum Christi, et ad illum adventum applicare ista verba Psalmi: « Adorate eum, omnes angeli ejus; » non enim alibi similia verba inveniuntur. Certe Theodoretus ex hoc Psalmo Apostolum accepisse testimonium illud, disertè affirmat. Quod autem quidam auctor dicit, verba citata ab Apostolo sumpta esse ex ultimo versiculo cantici Mosis, quod habetur in *Deuteron.* cap. xxxii, non videtur probabile, cum neque in textu hebraico, neque in versione Septuaginta fiat mentio adorationis. Per filias Jude, aliqui intelligunt oppida, subjecta civitati Jerusalem: sed quidquid sit de verbis, certum est sensum pertinere ad populum Dei electum.

10. QUONIAM TU DOMINUS ALTISSIMUS SUPER OMNEM TERRAM, NIMIS EXALTATUS ES SUPER OMNES DEOS.

Reddit rationem cur populus Dei exultare cœperit auditis illis que dicta sunt: ratio autem est, quia ex illis colligitur Dominum populi Dei esse vere supremum Dominum: « altissimus super omnem terram, » id est, super omnes reges et principes terre, « et exaltatus nimis, » id est maxime, super omnes deos falsos, qui per errorem colebantur a gentibus. Et quamvis hæc sint vera juxta priorem sensum, quia variis miraculis Deus noster se superiorem omnibus regibus terre, et omnibus diis manifeste probavit: tamen juxta sensum posteriorem, non minus vera et magis clara sunt. Nunquam enim Deus manifestavit gloriam suam apertius, quam faciet in novissimo die, quando, ut supra diximus, omnes omnino homines, et angeli tam boni quam mali, curvabunt genua ante illum.

11. QUI DILIGITIS DOMINUM, ODITE MALUM; CUM TONUIT DOMINUS ANIMAS SANCTORUM SUORUM, DE MANU PECCATORUM LIBERABIT EOS.

Concludit Psalmus exhortans populum Dei ad sectandam vitæ puritatem et sanctitatem, que et in hoc tempore, et in futuro magnum premium habebit. « Qui diligitis Dominum, odite malum, » Non poterat breviter et plenius exhortari Propheta sanctus populum Dei electum; nam cum ait: « Qui diligitis Dominum, » appellat omnes justos; charitas enim complectitur omnes virtutes: nam « qui diligit, legem implevit, et plenitudo legis est dilectio, » *Rom.* xiii. Itaque illud, *qui diligit Dominum*, significat: O vos omnes, qui vere, non fecte, qui non ore tantum, sed etiam corde, qui secundum legis intimum, non secundum externam superficiem justi et sancti, et Deum

timentes estis. Illud, *odite malum*, comprehendit summam perfecte exhortationis, quoniam non ait, *fugite malum*, vel *declinate a malo*, quod utcumque actu externo fieri potest; sed, *odite malum*, quod nisi corde fieri non potest. Cor autem fons est omnium actionum bonarum et malarum; ut enim ex corde procedit amor summi boni, ita ex corde procedunt cogitationes male, homicidia, adulteria, fornicationes, furta, falsa testimonia, blasphemie, » *Math. xv.* Subjungit deinde premium, dicens: « Custodit Dominus animas sanctorum suorum, de manu peccatoris liberabit eos, » id est, custos est Dominus fidelis et diligens, fortis et prudens diligentium se, ut vitam ipsorum defendat et liberet de potestate iniquorum, qui ordinarie inimici sunt hominum justorum. Hec autem promissio impletur quidem in hac vita secundum priorem sensum, quoniam Deus custodit saepe vitam corporalem sanctorum suorum; semper autem custodit vitam spiritualem, quod est beneficium longe majus; et ideo fortasse dixit: « Custodit animas. » Facit enim, « ut omnia cooperentur in bonum his qui secundum propositum vocati sunt sancti, » *Rom. viii.* Sed juxta sensum posteriorem, custodiet animas sanctorum suorum in die novissimo, ut nihil eis noceant accusationes inimici: et perfectissime de manu peccatoris liberabit eos; quia post ultimam illam sententiam nihil amplius poterunt peccatores adversus justos.

Vers. 12. 12. LUX ORTA EST JUSTO, ET RECTIS CORDE LÆTITIA.

Hoc est alterum premium justorum, quod non solum liberabuntur a malis, sed etiam implebuntur bonis. Per lucem hoc loco potest intelligi lux favoris divini, vel, quod verius videtur, lumen justitiæ, de quo dicitur *Sap. v.*: « Ergo erravimus a via veritatis, et lumen justitiæ non luxit nobis, et sol intelligentiæ non est ortus nobis. » Dicitur autem lux justitiæ et intelligentiæ oriri alicui, quando cognoscere incipit non theoricè tantum, sed etiam practice, justum et injustum, bonum et malum, et illud judicat et eligit quod vere justum et bonum est, non quod apparet justum et bonum menti male affecte ex perturbatione passionum. Hæc igitur lux orta est justo, sine qua

non esset justus; et quia gaudium est justo facere justitiam, ut Philosophus docet, recte subiungitur: « Et rectis corde lætitia; » justitia enim dirigit cor, et recto cordi ineffabilis infunditur lætitia ex eo quod conforme redditor voluntati Dei, et omnia ei placent, quæ placent Deo, a cuius nutu pendent omnia. Itaque nihil est, quod justum contristare possit; sed inter ipsas etiam gravissimas tribulationes gaudet, et gaudium ejus nemo tollit ab eo. In hebræo legitur, *lux seminata est justo*; sed corrupta videtur littera hebraica unius litteræ mutatione, nam *ערי* significat *seminare*, et sic legitur hodie; *ערי* significat *oriri*, et sic legunt Septuaginta Interpretes et S. Hieronymus, et idipsum confirmat ratio metaphore; non enim lux recto dicitur seminari, sed oriri rectissime dicitur. Itaque lectio nostræ Vulgatæ editionis non est corrigenda ad hebraicam; sed contra, hebraica ad nostram.

13. LETAMINI, JUSTI, IN DOMINO, ET CONFITE- Vers. 13. MINI MEMORIE SANCTIFICATIONIS EJUS.

Hoc sequitur ex iis quæ dicta sunt in superiori versiculo. Si enim lætitia orta est rectis corde, utique hoc sequitur, ut « recti corde, » id est, justi lætentur, non in vanitatibus seculi in quibus lætantur injusti; sed « in Domino, » qui eis justitiam et lætitiæ donat, imo qui est ipsorum gaudium verum et solidum, cum sit lux pulcherrima oculis interioribus, et dulcedo maxima interno palato. Nec solum « lætari debent justi in Domino, » sed etiam « confiteri memoriæ sanctificationis ejus, » id est, laudibus celebrare memoriæ sanctificationis a Deo acceptæ: non enim deest unquam oblivisci tanti beneficii, quo Deus nos ex impiis et iniquis sanctos et justos effecit. Potest etiam per sanctificationem intelligi sanctitas Dei, quæ ipse sanctus est, quæ est summa et excellentissima sanctitas. Unde dicitur *Isai. vi.*: « Sanctus, sanctus, sanctus. » Est autem confiteri memoriæ sanctitatis Dei, cum laudibus semper recordari Deum nostrum sanctissimum esse, ac per hoc debere nos summo studio sanctitati studere, « hæc est enim voluntas Dei sanctificatio nostra, » *1 Thessal. iv.* Et: « Sancti estote (inquit Dominus), quoniam ego sanctus sum, » *Levit. xi.* et *1 Petr. i.*

PSALMUS XCVIII

SECUNDUM HEBRÆOS.

V. v. — 1. Psalmus ipsi David.

Cantate Domino canticum novum, quia mirabilia fecit.
Salvavit sibi dextera ejus, et brachium sanctorum ejus.

Canticum [h. Psalmus].

Cantate Domino canticum novum, quia mirabilia fecit:
Salvavit [al. *salvabit*] sibi dextera ejus, et brachium sanctorum ejus.

2. Notum fecit Dominus salutare suum: in conspectu gentium revelavit justitiam suam.

3. Recordatus est misericordie suæ, et veritatis suæ domui Israel.

Viderunt omnes termini terræ salutare Dei nostri.

4. Jubilate Deo, omnis terra: cantate, et exultate, et psallite.

5. Psallite Domino in cithara, in cithara et voce psalmi,

6. In tubis ductilibus, et voce tubæ corneæ. Jubilate in conspectu regis Domini.

7. Moveatur mare, et plenitudo ejus: orbis terrarum, et qui habitant in eo.

8. Flumina plaudent manu; simul montes exultabunt 9. a conspectu Domini: quoniam venit judicare terram.

Judicabit orbem terrarum in justitia, et populos in æquitate.

Argumentum. — Et hic Psalmus Jovam ut regem omnibus gentibus adorandum celebrat. Strophæ tres: vers. 1-3, laudate Deum, quæ de causa; 4-6, quo modo; 7-9, quoniam?

1. Canite Jovæ canticum novum, nam mirabilia fecit: salutem ipsi præstitit dextera sua et brachium suum sanctum.
2. Notam fecit Jovæ salutem suam, ante oculos gentium aperuit justitiam suam.
3. Memor fuit gratiæ suæ et fidei suæ erga domum Israelis, viderunt omnes fines terræ salutem Dei nostri.
4. Exsultate Jovæ, universa terra; erumpite (in laudes), et jubilate, et canite.
5. Canite Jovæ cum harpa, cum harpa et voce cantus (seu *psalmi*).
6. Cum tubis ac voce litui, exsultate coram rege, Jovæ.
7. Fremat mare et quod implet illud, orbis et qui habitant in eo.
8. Flumina complodant manus, simul montes jubilent
9. coram Jovæ: nam venit ad judicandam terram, judicabit orbem juste, et populos recte.

NOTE.

Vers. 1. *Salutem ipsi*, etc., sua ipsius virtute, non adjutus ullius alterius ope. — Vers. 2. *Salutem*, Israelitis præstitam. *Justitiam* in salvando populo suo. — Vers. 6. *Lituis*, Hebr. *shophar*, tuba in orbem curvata, gall. *cor*. — Vers. 7. *Fremat*, assonet et admurmuret gratulando.

Notum fecit Dominus salutare suum: in conspectu [h. *in oculis*] gentium revelavit [al. *revelabit*] justitiam suam.

Recordatus est misericordie suæ, et veritatis suæ domui Israel: viderunt omnes fines terræ salutare Dei nostri.

Jubilate Domino, omnis terra: vociferamini, et laudate, et canite [h. *psallite*].

Canite [h. *psallite*] Domino in cithara: in cithara et voce carminis [h. *psalmis*].

In tubis et clangore buccinæ: jubilate coram rege Domino.

Tonet mare et plenitudo ejus: orbis et habitatores ejus.

Flumina plaudent manu [h. *palmas*]: simul montes laudabunt:

Ante Dominum, quia venit judicare terram: judicabit orbem in justitia, et populos in æquitatibus.

BELLARMINI EXPLANATIO.

PSALMUS XCVII.

TITULUS ET ARGUMENTUM.

Psalmus ipsi David.

In hebræo non habetur nomen Davidis, sed simpliciter legitur *Psalmus*. Quis addiderit *ipsi David*, ignoratur; credibile est Septuaginta Interpretes addidisse. Argumentum est idem fere quod Psalmi xcv; prædicit enim David Christi adventum primum et secundum: illum ad salvandum, istum ad iudicandum.

EXPLICATIO PSALMI.

Vers. 1. 1. CANTATE DOMINO CANTICUM NOVUM, QUIA MIRABILIA FECIT.

Invitat homines ad Deum laudandum ob mirabilia quæ fecit. « Cantate, inquit, Domino canticum novum, » quia videlicet novum affertur argumentum carminis, nec solum novum, sed magnum et admirabile. « Quia mirabilia, inquit, fecit Dominus; » mirabiliter enim, et novo modo conceptus de Spiritu Sancto, natus de Virgine, peccatum nullum fecit, peccatores justificavit, surdos fecit audire, et mutos loqui, quin etiam cæcos videre, claudos ambulare, ægros bene valere, mortuos vivere, et quod omnium est maxime novum et mirabile, mortuus ipse se tertia die vivum exhibuit, cælum cum corpore penetravit, Spiritum Sanctum de cælo misit, per homines idiotas et viles sapientibus et prudentibus persuasit crucifixum colere, præsentia spernere, futura desiderare, denique (ut loquitur S. Augustinus) domuit orbem, non ferro, sed ligno. Possunt etiam hæc referri ad Deum Patrem, qui in Filio suo, et per Filium suum hæc mirabilia fecit; ait enim Dominus *Joan. xiv*: « Pater in me manens ipse facit opera. »

Vers. 2. 2. SALVAVIT SIBI DEXTERA EIUS, ET BRACHIUM SANCTUM EIUS.

Explicat quæ sint illa mirabilia, et proponit unum in quo continentur omnia. Hoc mirabile fecit hominus, quod ipse solus virtute sua salvavit mundum, non eguit sociis, non exercitu, non armis; ipse solus principem mundi eiecit foras, et universitatem generis humani de ipsius potestate liberavit. Hic finis erat omnium mirabilium, quæ paulo ante numeravimus, ac per hoc in isto uno intelliguntur omnia. Illud, *salvavit*, potest referri ad Filium, qui sua virtute mundum salvavit; et ad Patrem, qui per dexteram suam, id est per Christum, mundum salvavit: sed in idem recidunt omnia. Illud, *sibi*, secundum hebraicam plurimam idem significat, quod *ipsa*, ac si dixisset Propheta: Dextera ipsius ipsa salvavit, sive ipsa salutem mundi operata est. Sic legitur in

Cant. cap. i: « Abi post vestigia gregum tuorum, » ubi est in hebræo, לְאַחַר עֵקֶב , *abi tibi*; et cap. ii: « Imber abiit, » in hebræo, *imber abiit sibi*; sed illud, *tibi*, et illud, *sibi*, omisum est ab Interprete, quia redundat, et in ipso verbo subintelligitur. Sed *Isai. cap. lxx*, expressit Interpretis illud, *sibi*, cum ita verit: « Salvavit sibi brachium suum; » et cap. *lxxii*: Salvabit mihi brachium meum. » Alii tamen volunt illud, *sibi*, positum esse pro *eum*, ut sensus sit: *Salvavit eum dextera ejus*, quia propria virtute resurrexit a mortuis. S. Augustinus refert illud, *sibi*, ad Christum, ut ad finem, ut sensus sit: Salvavit Christus homines, sed sibi, id est, ad gloriam suam. Omnes sunt expositiones veræ, sed prima est maxime literalis. Quod addit: « Et brachium sanctum ejus, » est repetitio et declaratio præcedentium; idem enim est dextera et brachium, id est, virtus et potentia; sed addit sanctum, ut intelligamus robur huius brachii non esse aliquod carnale, sed spirituale; non enim Christus armis, aut viribus corporis hostem dejecit, sed charitate et patientia, humilitate et obedientia, meritis vite sanctissime, sanguine pretioso ex charitate fuso; non hasta et gladio victoriam de hoste potentissimo reportavit. Sic enim ait Apostolus *Philip. ii*: « Humiliavit semetipsum, factus obediens usque ad mortem, mortem autem crucis. »

3. NOTEM FECIT DOMINUS SALUTARE SUUM: IN CONSPPECTU GENTIUM REVELAVIT JUSTITIAM SUAM.

Potest hic etiam versiculum referri ad Patrem, qui « notum fecit salutem suam, » id est Salvatorem, quem misit, primo per Prophetas, deinde per Apostolos; et per eodem « revelavit justitiam suam. » Potest etiam referri ad ipsum Filium, qui salutem, quam operatus est, ipse idem per se et suos notam fecit: prædicavit enim ipse palam totos tres annos, et amplius; deinde misit Apostolos, qui omnibus gentibus Evangelium annuntiarunt. Itaque Dominus ipse prædicando « notum fecit salutem suam, » id est, salutem suam, quam attulerat, et dabat credentibus eum; deinde « in conspectu gentium, » per Apostolos

suos « revelavit justitiam suam, » id est, mysterium absconditum et velatum a sæculo revelavit, et manifestavit Gentibus; est autem hoc mysterium justitia sua, id est, adimpletio promissionis olim facte patribus de redemptione generis humani. Sic enim intelligendum puto hoc loco justitiam, quoniam in versu sequenti declaratur hæc justitia per nomen veritatis, ut mox videbimus. Si quis tamen velit per justitiam accipi hoc loco satisfactionem Christi ex rigore justitiæ pro peccatis totius mundi, non repugno, sive hæc referantur ad Patrem, sive ad Filium. Vere enim Pater per passionem Filii, et Filius per passionem suam revelavit, quanto zelo puniendi sit iniquitas, et quanto rigore justitiæ eam ipse expiare voluerit. De hoc mysterio scribit Apostolus *ad Ephes.*: « Mihi omnium Sanctiorum minimo data est gratia hæc, in gentibus evangelizare investigabiles divitias Christi, et illuminare omnes, que sit dispensatio Sacramenti absconditi a sæculis in Deo. »

Vers. 4. 4. RECORDATUS EST MISERICORDIÆ SUÆ ET VERITATIS SUÆ DOMUS ISRAEL.

Reddit rationem, cur Deus notam fecerit salutem suam, et revelaverit justitiam suam. Ratio autem est, quia promiserat hoc Patribus; et quamvis aliquando distulerit implere, tandem tamen recordatus est, id est, fecit quod faciunt il, qui recordantur: non enim in Deum cadere potest oblitio, sed metaphorice dicitur recordari, cum implet quod distulerat implere, quasi oblitus esset. Eadem metaphorice utitur passim Scriptura, ut *Gen. viii*: « Recordatus est Dominus Noe; » et *Luc. i*: « Recordatus misericordiæ suæ. » « Recordatus est igitur Deus Pater « misericordiæ suæ, » qua promissit Patribus Salvatorem; « et recordatus est » Deus Filius « misericordiæ suæ, » qua venturum se esse pollicitus est; et simul recordatus est uterque « veritatis suæ, » id est, fidelitatis et justitiæ in adimplenda promissione. Addit Propheta: « Domui Israel; » promissio enim domui Israel facta est, non gentibus: tametsi gentium quoque misereri Deus decreverat, et per Prophetas sæpe prædixerat; hinc Dominus *Matth. xxv*, dicit: « Non sum missus, nisi ad oves que perierunt domus Israel; » et Apostolus *Rom. xv*: « Dico Christum Jesum ministrum fuisse circumcisionis propter veritatem Dei ad confirmandas promissiones Patrum, gentes autem super misericordia honorare Deum, sicut scriptum est: Propterea confitebor tibi in gentibus, Domine. »

Vers. 5. 5. VIDERUNT OMNES TERMINI TERRÆ, SALUTARE DEI NOSTRI.

Hic declaratur fructus predicationis Apostolicæ; non enim frustra notum fecit Dominus per Evangelicam predicationem salutem suam. Audierunt enim gentes prædicatores Dei, et crediderunt eum, atque eo modo purificato cordis oculo per fidem et experimentum gratiæ, « viderunt omnes

termini terræ, » id est, tota terra usque ad terminos suos, salutem, sive Salvatorem. Illud, *viderunt*, energiam habet: significat enim fidem actualem, cum notitia conjunctam, qua movet voluntatem ad amandum et desiderandum: non enim dici possunt vidisse salutem Dei, qui fide habituali contenti de Salvatore non cogitant, neque de salute (quæ ab ipso est) acquirenda solliciti sunt. Illud, *omnes termini terræ*, non significat omnes et singulos homines, sed multos ex omni natione et gente.

6. JUBILATE DEO, OMNIS TERRA; CANTATE ET EXULTATE, ET PSALLITE.

Signum fidei est gratias agere Deo, et præ lætitia spirituali exultare et jubilate. Sic ille, qui invenit thesaurum, *Matth. xiii*, « abiit, et præ gaudio vendidit omnia quæ habuit. » Sic *Act. viii*, cum prædicasset Philippus in Samaria, et recepsent Samaritani verbum Dei, « factum est gaudium magnum in illa civitate, et ibidem conversus, et baptizatus, » Eunuchus ibat per viam suam gaudens. » Sic *i Petr. i*: « Credentes exultatis lætitia inenarrabili, et glorificata. » Hoc igitur gaudium prædicat nunc Propheta per modum invitantis et cohortantis. « Jubilate, inquit, omnis terra, » id est, omnes fideles æ universa terra conversi de tenebris ad lumen admirabile, ad notitiam veri Dei et salvatoris Jesu Christi, magna voce laudate et gratias agite, cantate linguas, exultate animis, psallite moribus; et quia mores, sive virtutum opera multiplicata sunt, ideo multa hic subjiciuntur genera instrumentorum.

7. PSALLITE DOMINO IN CITHARA, IN VOCE PSALMI: IN TUBIS DUCTILIBUS, ET VOCE TUBÆ CORNÆ.

Quatuor instrumenta numerantur, quibus Deo psallere debent, qui viderunt salutem Dei per fidem, et videre cupiunt per speciem, cithara, psalterium (idem enim significat, in voce Psalmi, et in sonitu Psalterii), tuba ductilis et tuba cornæ. Hæc instrumenta erant in usu apud Hebræos secundum litteram; sed a nostris varie explicatur eorum significatio spiritualis. Mihi videtur possesatis commode applicari quatuor virtutibus cardinalibus: cithara prudentiæ, psalterium justitiæ, tuba ductilis fortitudini, tuba cornæ temperantiæ. Cithara variarum chordarum sonos miscens unum dulcem concentum efficit: sic prudentia, varias circumstantias operis boni conjungens, perfectum opus reddit. Psalterium decem chordis instructum Decalogum nobis representat, id est, omnia præcepta justitiæ. Tuba ductilis malleorum icibus extenditur et formatur, ut sonum suavissimum edat: sic fortitudo, tribulationes et angustias patienter ferendo, ita extendit et perficit hominem Dei, ut suavem illum sonum edat cum S. Job: « Si bona suscepimus de manu Domini, mala quare non susceperimus? » cap. i. Denique tempe-

Opera
Citharæ
mirabi-
lia.

In Deum
non po-
tuit cadere
oblitio
sic

Signum
fidei est
gratias
agere
Deo.

Vers. 7.

Quatuor
genera
instru-
mento-
rum usi-
tata apud
Hebræos
quatuor
virtuti-
bus adap-
tantur.

rantia quasi durum cornu carnem mollem exedens et superans, id est, corpus castigans jejuniis atque vigiliis, et in servitum spiritus redigens, tubam spiritualem efficit : qualis erat præcursor Domini, qui melle sylvestri et locustis contentus, et pilos camelorum indutus, ac zona pellica præcinctus dicebat : « Ego vox clamantis in deserto, » *Matth. iii*; qualis et beatissimus Paulus, qui diuturna temperantia exercitatione edoctus, dulcissimos illos edebat sonos, *1 Tim. vi, 8* : « Habentes victum, et quibus tegamur, his contenti simus; » et *1 Cor. vi, 13* : « Esca ventri, et venter escis, Deus autem hunc, et has destruet; » et vere, « magnus questus est pietas cum sufficientia, » *Tim. vi, 6*.

Ver. 8. 8. JUBILATE IN CONPECTU REGIS DOMINI : MOVEATUR MARE, ET PLENITUDO EJUS, ORBIS TERRARUM, ET QUI HABITANT IN EO.

Quoniam adventus Domini communiter omnibus utilis erit, ideo Propheta invitat ad jubilandum, non solum terram in genere, sed omnes partes ejus. « Jubilate, inquit, in conspectu Regis Domini, » id est, cum advenerit Rex magnus, qui Dominus omnium est, utpote verus Deus : « jubilate in conspectu ejus, » id est, ipso vidente et audiente. « Moveatur ergo mare » motu exultationis, ac si sensu præditum esset, et simul exaltet « plenitudo ejus » id est, quicquid in eo est aquarum, insularum, piscium. Moveatur quoque simili exultationis motu « orbis terrarum, et universi qui habitant in eo, » id est, omnes homines, quia Dominus Salvator est omnium hominum, maxime fidelium, ut Apostolus loquitur *1 Timoth. iv*; et, ut S. Leo, serm. *1 De Natali Domini*, pro liberandis omnibus venit.

Ver. 9. 9. FLUMINA PLAUDENT MANIBUS, SIMUL MONTES EXULTABUNT A CONPECTU DOMINI, QUONIAM VENIT JUDICARE TERRAM.

Mare et terram invitavit : invitat nunc flumina et montes, ut similiter signa lætitiæ edant, sed de mari dixit : « Moveatur mare, » et in hebræo, יָרַעַם, *tonet mare*, id est, magno fremitu quasi

tonet; de fluminibus dicit : « Flumina plaudent manibus, » quia sonitus fluminum multo levior est, quam fremitus maris; proinde recte ille comparatur tonitruo, iste compositioni manuum. Quod autem dicitur, « montes exultabunt, » in hebræo est, הָרִים יִנְנוּ, *montes laudabunt*; sed omnia sunt metaphorica, sive dicantur montes exultare, sive laudare, et semper idem significant, videlicet Prophetam ex amore et desiderio erga Messiam venturum, optare ut omnes res create lætentur et laudent eo modo, quo possunt. Illud, *quoniam venit judicare terram*, potest referri tam ad primum, quam ad secundum adventum, ut diximus in explicatione Psalmi *xcv*. Si ad primum adventum referantur, sensus erit : « Exultent, et lætentur terra et mare, montes et flumina, quoniam Dominus venit judicare, » id est, regere et moderari optimis et justissimis legibus orbem terrarum, non solum, ut olim, majestate invisibilis divinitatis, sed etiam corporali et visibili forma, « in similitudinem hominum factus, et habitus inventus ut homo, » ut dicitur *ad Philip. ii*. Si referatur ad secundum, sensus erit : « Exultet terra, et mare, montes et flumina, quoniam Dominus venit judicare terram, » et exterminabit omnes peccatores de ea, et renovabit omnia elementa, « et liberabit ea de servitute corruptionis, sub qua nunc ingemiscunt, et parturiunt, » ut ait Apostolus *ad Rom. viii*.

10. JUDICABIT ORBEM TERRARUM IN JUSTITIA, **Ver. 10.** ET POPULOS IN ÆQUITATE.

Hæc conclusio eadem est cum conclusione Psalmi *xcv*, excepto ultimo vocabulo. Ibi enim erat, « in veritate, » hic est, « in æquitate, » et per æquitatem intelligitur hoc loco *directio*, sive *rectitudo*, ut sonat vox hebraica בְּיָשׁוּרִים, et est repetitio, sive declaratio vocabuli *justitiæ*. Quod enim dixit, « in justitia, » repetit et declarat cum dicit, « in æquitate, » sive *rectitudine*: quemadmodum quod dixit, « orbem terrarum, » repetit et declarat, cum dicit, « populos. » Itaque sensus est : « Judicabit orbem terrarum, » id est, omnes populos, « in justitia, » id est, in *rectitudine* judicii, in quo nihil erit obliquum, nihil iniquum.

PSALMUS XXIX.

SECUNDUM HEBRÆOS.

V. v. — 1. Psalmus ipsi David.

Dominus regnavit, irascantur populi : qui sedet super Cherubim, moveatur terra.

2. Dominus in Sion magnus : et excelsus super omnes populos.

3. Confiteantur nomini tuo magno : quoniam

V. s. h.

Dominus regnavit, commoveantur populi : sessor Cherubim, concutiat terra.

Dominus in Sion magnus, et excelsus super omnes populos.

Confiteantur nomini tuo magno, et terribili

terribile, et sanctum est, 4. et honor regis judicium diligit.

Tu parasti directiones : judicium et justitiam in Jacob tu fecisti.

5. Exaltate Dominum Deum nostrum, et adorate scabellum pedum ejus, quoniam sanctum est.

6. Moyses et Aaron in sacerdotibus ejus : et Samuel inter eos, qui invocant nomen ejus.

Invocabant Dominum, et ipse exaudivit eos : 7. in columna nubis loquebatur ad eos.

Custodiebant testimonia ejus, et præceptum quod dedit illis.

8. Domine Deus noster, tu exaudiebas eos : Deus, tu propitius fuisti eis, et ulciscens in omnes adinventiones eorum.

9. Exaltate Dominum Deum nostrum, et adorate in monte sancto ejus : quoniam sanctus Dominus Deus noster.

Argumentum. — Idem ac in superiori. Strophe due : vers. 1-5, Jova est rex terribilis, augustissimus, justissimus : veneramini sanctissimum; 6-9, observantes præcepta sua exauditi, non observantes puniti : veneramini sanctissimum.

1. Jova regnat, contremiscant populi ! Cherubis insidet, nutet terra !
2. Jova in Sione magnus est, et altus ille est super omnes populos.
3. Celebrent (populi) nomen tuum magnum et terribile, sanctum est illud.
4. Et celebrent potentiam Regis (Jovæ), qui quod justum est amat : tu enim sustentas quod rectum est, jus et justitiam in Jacobo tu exeres.
5. Laudibus efferte Jovam, Deum nostrum, et prosternite vos ad scabellum pedum ejus : sanctus ille est.
6. Moyses et Aaron inter sacerdotes ejus, et Samuel inter invocantes nomen ejus : invocaverunt Jovam, et ille exaudivit eos.
7. In columna nubis locutus est ad eos ; observaverunt præcepta ejus, et statutum quod dederat eis.
8. Jova, Deus noster, tu exaudivisti eos, Deus condonans fuisti eis, et ulciscens in facinora eorum.

sanctoque [h. magne et terribilis, sanctum nomen ejus; et fortitudo], et imperium regis judicium diligit.

Tu fundasti æquitates : judicium et justitiam in Jacob tu fecisti.

Exaltate Dominum Deum nostrum, et adorate scabellum pedum ejus : quia sanctus [al. sanctum] est.

Moses et Aaron in sacerdotibus ejus, et Samuel in his qui invocant nomen ejus.

Invocabant Dominum, et ipse exaudivit [al. exaudiebat] eos : in columna nubis loquebatur ad eos.

Custodierunt [al. custodiebant] testimonia ejus, et præceptum quod [al. tac. quod] dedit eis.

Domine Deus noster, tu exaudisti eos : Domine, propitius fuisti eis, et ultor super commutationibus [h. adinventionibus] eorum.

Exaltate Dominum Deum nostrum, et adorate in monte sancto ejus : quia sanctus Dominus Deus noster.

9. Laudibus efferte Jovam, Deum nostrum,
et prosternite vos ad montem ejus sanctum:
nam sanctus est Jova, Deus noster.

NOTÆ.

Vers. 3. Alii, sanctus est ille. — Scabellum, arca, ait Hengstenberg; solium vel sedes, ait Maurer. — Vers. 6. « Quod Moses quoque sacerdos dicitur, id nil nisi *אֲרֹן*: est, quemadmodum quod vers. 7 legitur *ad eos* et ipsum sylleptice est accipiendum, quum ex columna nubis neque ad Aaronem, neque ad Samuelem, sed cum solo Mose locutus sit Deus. » Maurer. — Vers. 7. Hengstenberg, et *legem* Deus dedit eis: i. e. multa revelavit. — Vers. 8. Tertium membrum pertinere videtur ad ea, quæ narrata legimus Num. xx, 10; xxvii, 13 seq. Deut. iii, 23.

BELLARMINI EXPLANATIO.

PSALMUS XCVIII.

TITULUS ET ARGUMENTUM.

Psalmus ipsi David.

In hoc Psalmo nullus omnino titulus est apud Hebræos; apud Græcos et Latinos titulus est, *Psalmus ipsi David*, quem eodem titulum invenimus in Psalmo superiore. Argumentum est cohortatio Prophetæ ad agnoscendum regnum Dei, eumdemque Deum adorandum et invocandum, ut fecerunt magna cum sua utilitate Moses, Aaron et Samuel. Est autem duplex sensus in verbis hujus Psalmi: unus deserviens tempore David, cum regnum stabilivisset in domo David; neque enim negari potest quin in hoc Psalmo sermo sit de vero monte Sion. de vera arca Dei, de Patribus illis, qui hic nominantur. Alter sensus est de regno Christi, de sacrosancta ejus Ecclesia, et de glorioso corpore ejus: quorum typi fuerunt regnum David, mons Sion et arca testamenti. Utrumque sensum breviter aperimus, ut fecimus in explicatione Psalmi xcvi.

EXPLICATIO PSALMI.

Vers. 1. 1. DOMINUS REGNAVIT, IRASCANTUR POPULI:
QUI SEDET SUPER CHERUBIM, MOVEATUR TERRA.

Juxta priorem sensum significatur in hoc primo versiculo, stabilivisse regnum Dei in Jerusalem tempore Davidis, quantumvis inimici ejus idololatæ indignarentur et turbarentur. « Dominus, inquit, regnavit, » id est, jam Dominus ex-pulsis Jebuseis et Chananeis idololatris regnum suum stabilivit in Jerusalem. Quamvis enim David rex esset, tamen sub Deo regnabat, et ipsi Deo principaliter regnum suum attribuebat. « Irascantur populi, » id est, « Dominus regnavit, » in-vitit et repugnantibus populis idololatris; « regnavit, » inquam, quantumvis irascantur et indignentur populi; vel, ut exponit S. Augustinus, propheta est, non jussio, et sensus est: « Regnavit Dominus, irascantur populi, » qui regnum ejus ferre non possunt. « Qui sedet super Cherubim, moveatur terra, » id est, ille Dominus regnavit, qui sedet super Cherubim, moveatur licet et turbetur terra. Dicitur Dominus ad litteram sedere super Cherubim, quia sedem sibi elegerat propitiatorium, quod sustinebatur a duobus cherubim ligneis, sed deauratis, sub quibus erat arca, quasi scabellum pedum Domini. Dicebatur autem Dominus sedere invisibiliter in propitia-

torio, quia inde responsa dabat. Unde dicitur I Paralip. xiii: « Arca Dei sedentis super Cherubim. » Sed altiore sensu dicitur Deus sedere super Cherubim, quia presidet spiritibus angelicis; vel, ut S. Augustinus exponit, quia Cherubim interpretatur plenitudo scientiæ, et Deus supereminet omnem scientiæ plenitudinem. Ubi etiam monet, posse nos fieri Cherubim et habere in nobis presidentem Deum, si habuerimus plenitudinem scientiæ, non cujuscumque, sed ejus, quam in nobis Deus requirit, quæ est scientia voluntatis ejus, id est, scientia legis ipsius. Et quoniam « plenitudo legis est dilectio, » ut ait Apostolus Rom. xii, tunc erimus Cherubim, et habebimus presidentem Deum, si dilectionem habuerimus, sicut scriptum est: Anima justi sedes est sapientiæ. Illud, *moveatur terra*, declaratio est verborum præcedentium, *irascantur populi*. Voluit enim Spiritus Sanctus ostendere, eos qui irascuntur contra Deum, nihil esse nisi terram, et ideo nihil posse adversus Deum, qui sedet in celo super Cherubim, neque esse timendos a nobis, si et ipsi fuerimus Cherubim, et Deum in nobis sedentem habuerimus. Juxta sensum posteriore significatur hoc loco regnum Christi declaratum post ejus resurrectionem et ascensionem: tunc enim prædicari cepit per omnem terram, et continuo fra-

Quomodo
Deus de-
scendat
super
Cheru-
bim?

Nomen
Dei est
terribile,
et sanc-
tum ait?

Vers. 4.

sunt populi, et commota est terra pugnantibus pro idolis suis contra Dominum suum; sed illis invitit et repugnantibus regnavit Dominus Christus, et contrita sunt idola. Quamvis autem ira populorum infidelium videatur prævaluisse adversus corpora sanctorum martyrum: revera tamen non prævaluit, quoniam corpora illa reformabantur ab eo, qui mortem in se ipso occidit, et vivit in æternum: idola vero semel contrita nunquam reficiuntur.

Vers. 2. 2. DOMINUS IN SION MAGNUS, ET EXCELSUS SUPER OMNES POPULOS.

Juxta priorem sensum redditur ratio, cur frustra irascantur populi adversus Deum, qui regnum suum stabilivit in Sion. Ratio enim est, « quoniam Dominus in Sion, » regnans, « magnus est, et excelsus super omnes populos, » id est, excellit omnes magnitudine, potentia et sapientia, ut nullo modo superari possit. Juxta sensum posteriore, significatur Christum, qui regnat in Ecclesia tum militante, tum triumphante, quæ per Sion et Jerusalem intelligitur, magnum esse, et excelsum super omnes populos, ut nullus ei resistere valeat.

Vers. 3. 3. CONFITEANTUR NOMINI TUO MAGNO, QUONIAM TERIBILE ET SANCTUM EST; ET HONOR REGIS JUDICIIUM DILIGIT.

Juxta utrumque sensum hortatur Propheta populos, ut non solum non irascantur adversus Dominum, sed potius ad illum conversi laudibus celebrent nomen ejus, « quoniam terribile et sanctum est. » Dicitur autem nomen Domini terribile et sanctum, quoniam nomen est judicis, sive regis potentissimi et justissimi; et quia potentissimi regis nomen est, terribile est, et quia justissimi, sanctum ac venerabile. Id quod sequitur: « Et honor regis judicium diligit, » est quasi ratio quedam, cur nomen Dei, sive Christi sit terribile et sanctum; hic enim est sensus: Terribile et sanctum est nomen Domini, qui rex justissimus est, quoniam dignitas regia, vel sanctitas regia, vel auctoritas regia id proprie requirit, ut rex judicium diligit, hoc est, amore justitiæ recte judicet, non timore, aut necessitate aliqua, vel passione coactus. Itaque illud, *et*, ponitur pro *quia*, ut alibi passim in Scripturis. Illud autem, *honor regis*, significat regiam dignitatem, sive auctoritatem: vox enim hebræa *קִי* multa significat, *robur, auctoritatem, honorem, sanctitatem, substantiam*, et similia.

Vers. 4. 4. TU PARASTI DIRECTIONES, JUSTITIAM ET JUDICIUM IN JACOB TU FECISTI.

Ostendit verum esse, quod paulo ante dixit: « Honor regis judicium diligit; » ostendit autem per apostropham ad Deum, sive Christum, quasi dicat: Vere tu, ut rex optimus et justissimus, justitiam diligis; nam « tu parasti directiones, »

id est, leges directissimas, et ad dirigendos mores hominum aptissimas parasti et confirmasti: et præterea tu non solum leges ferendo, sed etiam judicia rectissima exercendo demonstrasti, te justitiam diligere; nam in populo tuo « Jacob justitiam et judicium fecisti, » puniendo peccata et remunerando beneficia, cuius rei multa sunt exempla in utroque Testamento: quamvis enim ad tempus patiat Deus pios affligi, et impios exaltari: tamen postea pios liberat et coronat, impios damnat et cruciat, sæpe hic in terris, semper autem in sæculo futuro.

Vers. 5. 5. EXALTE DEUM DOMINUM NOSTRUM, ET ADORATE SCABELLUM PEDUM EIUS, QUONIAM SANCTUM EST.

Ex his colligit Propheta adorandum esse Deum, et hortatur ad id studiose faciendum; et quidem juxta priorem sensum hortatur ad Deum adorandum non solum in seipso, sed etiam in arca fœderis, quæ scabellum erat pedum ejus; sic enim legitur I Paralip. xxvii: « Ut requiescat arca Domini, et scabellum pedum ejus. » Neque mirum est, quod arca dicatur scabellum pedum Domini, cum propitiatorium, quod sustinebatur a duobus Cherubim, esset sedes Dei, ut in primo versiculo dictum est: erat enim arca sub ipso propitiatorio, quasi scabellum suppedaneum sub solio. Alii igitur: « Exaltate Dominum Deum nostrum, » corde videlicet, et voce laudando et magnificando majestatem ejus; et adorate scabellum pedum ejus, » corpore scilicet incurvantes et prosternentes vos ad arcam fœderis, quæ est scabellum pedum ejus. « Quoniam » arca, sive scabellum hujusmodi « sanctum est, » propter relationem ad Deum, cui dicata est, et propter ejus honorem adoratur. Ex hoc loco satis aperte colligitur adversus hereticos nostri temporis, res sacras, ut imagines Christi et Sanctorum, reliquias eorumdem et altaria, sacra vasa et similia propter relationem ad Deum, vel sanctos, sanctas esse, et honoraria adoratione dignas. Neque obstat, quod in hebræo ad verbum legatur, *adorate ad scabellum*, non, *adorate scabellum*. Nam vox hebræica *וְשִׁתַּחֲוֶה*, pro qua habemus *adorate*, significat proprie *prosternere se*: idem est autem, *prosternite vos ad scabellum*, et, *adorate scabellum*. Neque etiam obstat, quod in græco legatur, *quoniam sanctus est*, non autem, *quoniam sanctum est*; nam vox hebræica *קִדְשׁ* ambigua est, et potest referri ad scabellum, et verbi, *quoniam sanctum est*; et potest etiam referri ad Deum, et verbi, *quoniam sanctus est*; utroque autem modo significatur scabellum esse adorandum propter relationem ad Deum, qui sanctissimus est, et sanctitatem imperit illis, quæ ad eum pertinent, quatenus ipsius sunt. Nostra autem lectio reprehendi non potest: nam S. Hieronymus in *Commentario*, ubi exponit Psalmos juxta versionem Septuaginta, legit in textu et in *Commentario*: *Quoniam sanctum*

Arca est
dicata
scabel-
lum pe-
dum Do-
mini?

Res sanc-
te Dei
respectu
veneran-
da sunt.

est; et S. Augustinus, quamvis uno in loco legat: Quoniam sanctus est, tamen in textu et in Commentario pluribus in locis legit: Quoniam sanctum est, ex quo intelligimus grecum textum varium fuisse. Neque obstat, quod in fine Psalmi dicatur: « Quoniam sanctus Dominus Deus noster; » nam in fine Psalmi non dicitur: Adorate montem, sed in monte; et iam dictum erat: In monte sancto, unde non erat opus iterum repetere, quoniam sanctus mons est. Juxta sensum posteriorem, hortatur Propheta ut omnes adorent humanam Christi naturam, quæ scabellum est divinitatis longe nobiliore modo, quam esset arca lignea. In illa enim erat verbum Dei scriptum in tabulis lapideis, in hac autem est ipse Deus Verbum; id conjuncte erant tabule legis sola unione extrinseca, quia continebantur in illa, ut in vase: isti unitum est Verbum hypostaticè, ut vere dictum sit a Joanne, cap. 1: « Verbum caro factum est. » Neque solum adorandum esse Christi humanitatem, ut est in propria forma, sed etiam ut latet sub speciebus sacramentalibus in Eucharistia, docent ex hoc loco Psalmi S. Ambrosius lib. III De Spiritu Sancto, cap. XII, et S. Augustinus in explicatione hujus versiculi. Ex quo refellitur alius error hæreticorum, qui negant Christum in Eucharistia esse adorandum.

Adoranda Christi humanitas, et S. Eucharistia.

6. MOYSES ET AARON IN SACERDOTIBUS EJUS, ET SAMUEL INTER EOS QUI INVOCANT NOMEN EJUS.

Hic jam ponit Propheta exemplum, quod imitemur, trium insignium virorum, qui Dominum exaltaverunt, et adoraverunt scabellum pedum ejus, atque adorantes invocaverunt Dominum, et audivit eos Dominus, et mirabilia per eos operatus est. Nominat autem tres principes viros, qui super omnes eminerant post republicam judicam constitutam: Moses enim fuit summus princeps politicus, et summus sacerdos Hebræorum; Aaron fuit summus sacerdos tantum, Samuel summus princeps politicus tantum. Quamvis enim nonnulli Patres Samuelem sacerdotem appellent, ut S. Ignatius in epist. ad Mogestianos, S. Cyprianus in epist. 63 ad Rogatianum, S. Athanasius in homil. De Semente, S. Joannes Chrysostomus hom. 2 in epist. II ad Timotheum, et S. Augustinus lib. XVII De Civit. Dei, cap. IV, et lib. II Retract. cap. XLIII, et in explicatione hujus Psalmi: contra tamen S. Hieronymus lib. II in Jovinianum, et auctor Quæstionum veteris Testamenti (apud Augustinum tom. IV), Quæst. XLVI, constanter docent Samuelem non fuisse sacerdotem, sed simplicem levitam, et probant his argumentis: primo, quia non erat de filiis Aaron, ut manifestum est ex genealogia ipsius, lib. I Paral. cap. VI, vers. 34, quæ est conformis genealogiæ patris sui Elcane, lib. I Reg. cap. I, vers. 1: constat autem solos posteros Aaronis fuisse sacerdotes, cæteros vero levitas, ministros sacerdotum, Num. XVI et XVII. Deinde, quia Samuel ministrabat amictus ephod lineo, ut

Samuel non fuit sacerdos, sed levita tantum.

patet ex lib. I Reg. cap. II: is vero habitus proprius erat levitarum, non sacerdotum. Tertio, quia Elcana, pater Samuelis, erit Levita, non autem sacerdos. Quarto, quia David in hoc Psalmo distinguit Samuelem a Mose et Aaron sacerdotibus, dum cum non numerat in sacerdotibus, sed in his qui invocabant nomen Domini, id est, qui studiose Deum colebant, et invocabant pro se et populo.

7. INVOCABANT DOMINUM, ET IPSE EXAUDIEBAT EOS; IN COLUMNA NUBIS LOQUEBATUR AD EOS.

Ostendit viros istos fuisse amicos Dei: nam invocabant Dominum pro se et pro populo, et ipse ut amicos fideles exaudiebat eos. Id constat ex testimonio Scripturarum, de Mose quidem Exod. XXXII, de Aaron Num. XVI, de Samuele I Reg. VII. Quod autem in columna nubis loqueretur Deus ad Mosem, constat ex lib. Exod. XXXIII; quod etiam ad Aaronem, constat ex lib. Num. XII; de Samuele nusquam legitur. Itaque vel illud: « Loquebatur ad eos in columna nubis, » intelligendum est, ad aliquos eorum; vel, ut exponit S. Augustinus, per columnam nubis significatur obscura locutio, quomodo certum est, ad Samuelem quoque Deum esse locutum. Nam I Reg. III, dum in tenebris noctis Samuelem loquebatur, ita ut vocem Dei loquentis audiret, neminem autem loquentem videret.

8. CUSTODIEBANT TESTIMONIA EJUS, ET PRÆCEP-TUM QUOD DEDIT ILLIS.

Hæc est ratio, cur Deus prompte audiret Mosem, Aaronem et Samuelem, quoniam obediētes erant imperio ejus. Nam, ut Dominus ait in Evangelio, Joan. XIV: « Si quis diligit me, servum meum servabit; » et ideo qui vult audiri a Deo in orationibus suis, debet audire Deum in præceptis ipsius. « Custodiebant, inquit, testimonia ejus, » id est, omnia mandata, quæ communia erant omnibus. « Et præceptum quod dedit illis, » id est, non solum custodiebant præcepta communia toti populo de non colendis idolis, de sanctificando sabbato, de parentibus honorandis, de non occidendo, non moechando, et cætera ejusmodi; sed etiam præceptum de recte gubernanda, et docenda multitudine, quod proprie ad ipsos, ut principes populi pertinebat. Principes enim non sunt exempli a præceptis divinis, imo debent de his custodiendis toti populo præluere.

9. DOMINE DEUS NOSTER, TU EXAUDIEBAS EOS: DEUS, TU PROPITIUS FUISTI EIS, ET ULCISENS IN OMNES ADINVENTIONES EORUM.

Hæc verba dupliciter exponi solent. S. Augustinus ita exponit, ut velit hic significari viros etiam perfectos in conspectu hominum, habere aliquid purgandum coram Deo, et Deum hoc ipso benevolentiam erga illos ostendere, quod

viros perfectos in conspectu hominum, habentibus coram Deo.

non sint impunita eorum errata, quamvis levitia. Ponit exemplum in opificiis quæ oculis imperitorum videntur omnino perfecta, et tamen ab artifice adhuc poliuntur, quoniam aliter judicatur peritus artifex, aliter imperitus inspector. Sic igitur exponit S. Augustinus: « Domine Deus noster, tu exaudiebas eos, » cum justa peterent; « Deus, tu propitius fuisti, » facilis ad ignoscendum cum in te peccarent; « et ulciscens in omnes adinventiones eorum, » non sinens impunita peccata eorum. Quia vero Samuelis peccatum nullum legitur in Scriptura, ut neque etiam aperta vindicta; S. Augustinus recurrit ad communem penam omnium prelatorum sanctorum, quam patiuntur dum vident peccata populorum, et coguntur tolerare infirmitates eorum, et cum Apostolo II Corinth. XI dicere: « Quis infirmatur, et ego non infirmor? quis scandalizatur, et ego non uror? » Posset etiam dici, quod hic legitur de propitiatione et vindicta peccati, referendum esse ad Mosem et Aaronem tantum, quemadmodum ad eos tantum proprie referendum est, quod supra dictum est: « In columna nubis loquebatur ad eos. » Nam Moyses et Aaronis peccatum, et poena peccati legitur Num. I, ubi cum nonnulli hasitassent in educenda aqua de petra, dixit Dominus ad Mosem et Aaron: « Quia non credidistis mihi, ut sanctificaretis me coram filiis Israel, non introducetur his populus in terram, quam ego dabo cis. » Altera expositio est Grecorum, Theodoretii et Euthymii, qui non admittunt hoc loco reprehendi ullo modo Mosem, Aaronem, Samuelem. Sic igitur exponit: « Deus, tu propitius fuisti eis, » quando te invocabant pro peccato populi, nam in eorum gratiam toti multitudini parcebas; et « ulciscens in omnes adinventiones eorum, » id est, et ulciscens fuisti omnes injurias, quas ipsi patiebantur ab iniquis, qui adinveniebant varias calumnias et insidias adversus sanctos principes suos. Ubi illud, adinventiones eorum, volunt accipi passive, id est, adinventiones, quas Moyses, Aaron et Samuel non faciebant, sed patiebantur.

Utraque expositio probabilis est, sed prior videtur simplicior et facilior.

10. EXALTATE DOMINUM DEUM NOSTRUM, ET ADORATE IN MONTE SANCTO EJUS: QUONIAM SANGU-S TUS DOMINUS DEUS NOSTER.

Concludit Propheta repelens versiculum quintum, quoniam in hoc versiculo continetur summa totius Psalmi, sive finis et quasi scopus, quo omnia diriguntur. Hoc solum interest, quod in quinto versiculo dicebatur: « Adorate scabellum pedum ejus, quoniam sanctum est; » hic dicitur: « Adorate in monte sancto ejus, quoniam sanctus Dominus Deus noster. » In hebræo sicut in quinto versiculo dicebatur ad verbum: Prosternite vos ad scabellum pedum ejus, id est, ad arcam, ita hic dicitur: Prosternite vos ad montem sanctum ejus; et potuisset latine verti, adorate montem sanctum ejus, id est, montem Sion, ubi erat tabernaculum et arca. Sed latinus interpres imitari voluit grecam interpretationem: Greci enim de scabello dixerant, προσκυνῆσαι τῷ ἱεροσολύμοις, adorate scabellum; de monte autem dixerant, προσκυνῆσαι εἰς Ἱερουσαλήμ, adorate in monte. Nec solum Greci, sed etiam S. Hieronymus in sua versione ex hebræo, posuit, adorate scabellum; et postea, adorate in monte sancto ejus. Quare credere debemus versiculum hebraicum non debere in utroque loco eodem modo accipi: et retinendam esse lectionem Vulgatæ latinæ editionis, quæ et a greca Septuaginta Interpretum, et a S. Hieronymi testimonium habet. Igitur juxta priorem sensum hortatur David Hebræos, ut adorent Dominum in monte Sion, ubi erat tabernaculum, et ubi futurum erat templum. Juxta sensum posteriorem hortatur christianos, ut adorent Deum in Ecclesia catholica, quæ mons est sanctus et Sion spiritualis, et fugiant conventicula schismaticorum et hereticorum: quoniam sanctus est Dominus Deus noster, ac per hoc odit montes pollutos sordibus falsarum religionum; et sicut ipse sanctus est, ita in monte sancto, in cætu fidelium adorari vult.

PSALMUS C

SECUNDUM HEBRÆOS.

V. v. — 1. Psalmus in confessione.

2. Jubilare Deo, omnis terra, servite Domino in lætitia.
Introite in conspectu ejus in exultatione.
3. Scitote quoniam Dominus ipse est Deus: ipse fecit nos, et non ipsi nos.
Populus ejus, et oves pascuæ ejus, 4. introite portas ejus in confessione, atria ejus in hymnis: confitemini illi.

V. s. h. — Canticum [h. Psalmus pro confessione] in gratiarum actione.

Jubilare Deo, omnis terra, servite Domino in lætitia.
Ingredimini coram eo in laude: scitote quoniam Dominus ipse est Deus.
Ipse fecit nos, et ipsius sumus, populus ejus et grex [h. oves] pascuæ ejus.
Ingredimini portas ejus in gratiarum actione [h. in confessione], atria ejus in laude.

Laudate nomen ejus : 5. quoniam suavis est Dominus; in æternum misericordia ejus, et usque in generationem et generationem veritas ejus.

Confitemini ei, benedicite nomini ejus : Quia bonus Dominus. In sempiternum [*h. sæculum*] misericordia ejus, et usque ad generationem et generationem fides ejus.

Argumentum. — Ejusdem argumenti atque indolis Psalmus, cujus sunt qui proxime processere. Strophae duae : vers. 1-3, laudate Deum, qui nos creavit, cujus tutela sumus; 4-5, laudate Jovam, cujus perpetuo manet gratia ac fides.

1. Carmen ad laudem.

Exsultate Jovæ, omnis terra.

2. Colite Jovam cum lætitia, venite in conspectum ejus cum jubilo.
3. Scitote quod Jova Deus est, ipse fecit nos, et ipsius nos sumus, populus ejus et grex pascui ejus.

4. Intrate portas (templi) ejus cum laude, laudate eum, benedicite nomini ejus.
5. Nam benignus est Jova, in æternum *manet* gratia ejus, et in omnes ætates fides ejus.

NOTE.

Vers. 1. *Ad laudem* invitans. Quia vero nomen *thorah* etiam *sacrificium gratiarum actionis* significat, sunt qui hebr. inscriptionem de sacrificio illo interpretentur, ad quod hunc Psalmum accinerint. Ita Chaldaeus. Sed probabilis videtur hac inscriptione indicare, non Psalmi scripti occasionem, sed usum tantum, ad quem posteritas eum adhibuerit. Quo posito, non male conjectat quidam, hunc in Tabernaculo festo decantatum fuisse. — Vers. 3. *Et ipsius nos sumus*, \aleph ex antiquiore scribendi ratione posito pro \aleph , ut *Levit.* xxv, 30; *1 Sam.* ii, 3, et pluribus aliis in locis. Alexandrinus \aleph negandi particulam habuit, *is fecit nos, et non ipsi nos, populum suum*, etc. : quod ferri potest. — Vers. 4. *Laudate, laudate*: alii, *gratiarum actione, gratias agite*.

BELLARMINI EXPLANATIO.

PSALMUS XCIX.

TITULUS ET ARGUMENTUM.

Psalmus in confessione.

Hic titulo, qui est in hebraicis codicibus, Graeci addunt nomen *Davidis*. Argumentum ex titulo cognoscitur. Hortatur enim Propheta populum Dei ut frequenter et diligenter Deo confiteatur confessionem laudis, tum quod Deus non considerit, tum quod pascat, tum quod dulcissima sit ejus commemoratio, et perpetua erga nos ejus misericordia et fidelitas.

EXPLICATIO PSALMI.

Vers. 1. 1. JUBILATE DEO, OMNIS TERRA : SERVITE DOMINO IN LÆTITIA.

Jubilare, ut saepe diximus, est magna et læta

voce laudare; servire autem in lætitia, est non ex timore, sed ex dilectione obedire. « Jubilare Deo, omnis terra, » id est, omnes qui Deum verum colitis, ubicunque sitis in universa terra, Deum lau-

date : nam et boni et mali sunt in universa terra, admixta enim sunt zizania tritico, et spinis lilia. Et sicut in universa terra, blasphemant et murmurant contra Deum mali, si quid eis non pro voto successerit : ita par est, ut in universa terra laudent et benedicant Dominum boni, quidquid illis acciderit : « quoniam omnia cooperantur in bonum his, qui secundum propositum vocati sunt sancti, » teste B. Paulo *Rom.* vii. « Servite Domino cum lætitia, » id est, servite obediendo Deo, non coacte, sed spontaneè, non cum amaritudine, ut mancipia, sed cum lætitia, ut liberi : nam, ut pulchre dicit S. Augustinus : Veritas nos liberavit, sed charitas servos fecit : et qui servit ex charitate, cum lætitia servit. Causa vero potissima, cur Deo cum lætitia serviendum sit, ea est, quia summa preceptorum ejus dilectio est, et dilectione nihil dulcius. Accedit, quod servitus Dei nobis utilis est, non Deo; ut vere dictum sit : « Servite Deo, regnare est. »

Veritas nos liberavit, sed charitas servos facit.

Vers. 2.

2. INTROITE IN CONSPECTU EJUS IN EXULTATIONE.

Ubique quidem Deum laudare debemus, sed præcipue cum intramus in domum ejus, quæ domus orationis est, ubi et ipsum Deum in sacris rebus conspicimus, et ipse nos speciali providentia respicit et audit, juxta illud *1 Paral.* vii : « Erunt oculi mei aperti, et aures meae erectæ ad orationem ejus, qui in loco isto oraverit. » Ideo igitur monet Propheta : « Introite in conspectu ejus, » in domum Dei, ubi peculiari modo conspicietis Deum, et conspiciet vos Deus; sed introite in exultatione cordis, animo erecto et inflammato, ut Deus vos præ desiderio sui exultantes videat.

Vers. 3.

3. SCITOTE QUONIAM DOMINUS IPSE EST DEUS; IPSE FECIT NOS, ET NON IPSI NOS.

Ad excitandam devotionem, quæ in domo Dei requiritur, nihil magis prodest, quam attenta consideratio magnitudinis Dei et beneficiorum ejus. « Scitote, inquit, quoniam Dominus ipse est Deus, » id est, considerate et attenta cogitatione cognoscite, quoniam Dominus, quem colitis, et ad quem orandum et laudandum acceditis, ipse est verus Deus, quod nihil majus, vel melius cogitari potest. Ipse est etiam, cui vitam vestram et totum quod estis, debetis. « Ipse enim fecit nos, et non ipsi fecimus nos, » id est, non caremus principio efficiente, neque aliud habemus, quam ipsum Deum : quamvis enim parentes gignant filios, tamen prima causa, sine qua parentes nihil efficrent, Deus est. Quam multi dant operam liberis, et nullum gignere possunt? quam multi contra vellent satiare libidinem, et liberos non gignere, quibus tamen licet invitit liberi nascuntur? Recte mater sanctorum Machabeorum filiis suis dicebat : « Nescio qualiter in utero meo apparuistis; neque enim ego spiritum et animam donavi vobis, et vitam, et singulorum membra non ego ipsa compeggi : sed enim mundi Creator

Deus patris locustæ est potentissimus quam pe-

formavit hominum nativitatem, et omnium invenit originem, » II *Machab.* cap. vii. S. Hieronymus ex hebræo verit, *ipse fecit nos, et ipsius nos*. Sed videtur corruptum textum habuisse; codices enim nostri habent \aleph *lo*, per *aleph*, quod significat non : et sic legerunt Septuaginta Interpretes, qui verterunt ad verbum : *Ipse fecit nos, et non ipsi nos*. S. Hieronymus videtur legisse, \aleph , per *vau*, quod significat ipsius, sive ipsi in dativo; et ideo vertit, *ipse fecit nos, et ipsius nos*. Quidam recens auctor reprehendit Vulgatam latinam editionem, dicens aliquem scilicet conjugisse in latino codice duas hebraicas lectiones, et fecisse : *Et non ipsi nos, et sic omnia confudisse; sed immerito reprehendit hanc lectionem, quæ optima est, et quam habent S. Augustinus et ipse S. Hieronymus in Commentario hujus loci, et alii fere omnes. Latinus enim Interpres addidit illud, ipsi, ad vitandam cacophoniam quæ sentitur, cum dicitur : Ipse fecit nos, et non nos; nec voluit illud, ipsi, accipi in dativo, ut iste scriptor existimat, sed in nominativo. Itaque non conjunxit scilicet duas lectiones, sed Interpres unam expressit, quam invenit in græco, quæque congruit cum hebraico magis correcto. At, inquit aliqui, nemo nescit se non esse a se factum, proinde non erat, quod admoneret nos Spiritus Sanctus, dicens : « Ipse fecit nos, et non ipsi nos; » proinde melior est illa lectio : « Ipse fecit nos, et ipsius nos. » Respondeo, etiamsi nemo ignorare possit, se non esse sibi vite auctorem : tamen multos esse, qui non considerent a quo facti sint, et qui ita se gerant, ac si neque Deum, neque ullum alium auctorem haberent, propterea utilissimum fuisse, ut serio admonerentur homines cogitare, se non esse sibi auctores vite, sed vitam et omnia illi debere Deo.*

4. POPULUS EJUS, ET OVES PASCUË EJUS : IN- Vers. 4.
TROITE PORTAS EJUS IN CONFESIONE, ATRIA EJUS IN HYMNIS : CONFITEMINI ILLI.

Commemorat alterum beneficium Dei, ob quod justum est ut ei confessionem laudis persolvamus : quia videlicet non solum fecit nos, sed etiam regit et pascit nos. « Populus ejus, » id est, populus, quem Deus peculiari providentia regit; « et oves pascuë ejus, » id est, et quos veluti rationales oves in pascuis suis doctrinæ pabulo reficit, et corporalibus etiam alimentis pascit, « introite portas » domus ejus, sive tabernaculi ejus, « in confessione laudis, » et « atria ejus in hymnis, » et sic « confitemini illi, » vos omnia ei debere : ac de manu ejus bona omnia suscepisse.

5. LAUDATE NOMEN EJUS, QUONIAM SUAVIS EST DOMINUS; IN ÆTERNUM MISERICORDIA EJUS, ET USQUE IN GENERATIONEM ET GENERATIONEM VERITAS EJUS.

Addit Propheta tres proprietates Dei, quasi tres

reus carnalis.

Vers. 5.